

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА
ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 331.5: 353.9: 005.336: 33.021.8 (477)

ДЕТЕРМІНАНТИ СОЦІАЛЬНОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ РЕФОРМ
ПІДГОТОВКИ ЛЮДСЬКИХ
РЕСУРСІВ ОБ'ЄДНАНИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ©

*А.В. ПЕРЕВЕРЗЄВА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму,
Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя),*

*С.І. БОГУСЛАВСЬКА,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та
економічної безпеки,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького
(м. Черкаси)*

У статті підкреслюється необхідність підготовки людських ресурсів об'єднаних територіальних громад. Метою даного дослідження є визначення механізмів забезпечення соціальної ефективності реформування розвитку людських ресурсів територіальних громад. На основі проведеного дослідження визначено, що одним із дієвих засобів є забезпечення стійкості бюджетів об'єднаних територіальних громад. В якості інструментарію аналізу стійкості бюджетів використано бюджетні коефіцієнти – показники стану бюджетів, розраховані як відношення абсолютних бюджетних показників один до одного. На основі використання універсального методичного інструментарію здійснено об'єктивну оцінку стану бюджетів, виокремлено чинники впливу на його зміни, що дозволило ідентифікувати причини негативних явищ у бюджетній сфері та визначити ефективні заходи щодо їх усунення. Здійснена оцінка стану бюджетів об'єднаних територіальних громад за допомогою регресійного аналізу довела необхідність бюджетного регулювання для збільшення власних доходів територіальних утворень. Таким чином, обґрунтовано необхідність побудови такої моделі бюджетів територіальних громад, щоб перетворювати їх із дотаційних у самодостатні за рахунок збільшення власних доходів, а не за рахунок підвищення рівня допомоги з бюджетів вищих рівнів.

Ключові слова: бюджет, людські ресурси, стійкість, об'єднані територіальні громади, самодостатність, дотаційність, бюджетне регулювання.

Табл.: 7. **Літ.:** 14.

Постановка проблеми. Перед регіонами та окремими територіями завжди постає проблема підтримки розвитку на стабільному рівні та окреслення майбутніх перспектив. На сучасному етапі розвитку економіки одним із найважливіших детермінант соціальної ефективності реформ підготовки людських ресурсів об'єднаних територіальних громад є фінансове забезпечення з точки зору тактичного та стратегічного розвитку.

Тобто важливим аспектом для визначення потенційних детермінант територіальних громад щодо розвитку людських ресурсів та визначення необхідних важелів управління ними є аналіз стійкості бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питань реформування адміністративно-територіального устрою та самодостатності територіальних громад зробили О. Амоша, П. Мельник, Ю. Молодожен, Т. Уманець, С. Осадчук, Л. Макаренко, Л. Шаталова [1-7] та інші. Проблеми економічного розвитку територіальних громад вивчали зарубіжні вчені: Дж. Карі, Г. Грин, А. Хайнес, Р. Філліпс, Р. Піттман, М. Тоуе, Е. Шраг [8-12] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є визначення детермінант соціальної ефективності реформ підготовки людських ресурсів об'єднаних територіальних громад. Для цього необхідно вирішити такі завдання: визначити детермінанти соціальної ефективності; виокремити та проаналізувати стійкість бюджетів громад як важливу детермінанту розвитку людських ресурсів; визначення способів підвищення стійкості бюджетів громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. В якості інструментарію для аналізу бюджетів будемо використовувати бюджетні коефіцієнти – показники стану бюджетів, розраховані як відношення абсолютних бюджетних показників один до одного.

Бюджетні коефіцієнти дозволяють порівнювати характеристики бюджету за різні періоди часу та порівнювати показники бюджету певного територіального утворення з аналогічними показниками бюджетів інших об'єднаних територіальних громад. Використання такого універсального методичного інструментарію та інших прийомів дозволяє об'єктивно оцінити стан бюджетів, а також виокремити чинники впливу на його зміни. Визначення цих чинників і оцінювання міри їх впливу на бюджет дозволяють визначити детермінанти негативних явищ у бюджетній сфері та визначити ефективні заходи щодо їх усунення.

Для аналізу бюджетів об'єднаних територіальних громад на основі розрахунку бюджетних коефіцієнтів, необхідно дати визначення категорії “стійкість бюджету”. Під стійкістю бюджету розуміється здатність бюджету (органів влади) повністю і своєчасно забезпечувати фінансування покладених на нього (них) обов'язків, незалежно від рішень органів влади.

Для аналізу стійкості бюджетів об'єднаних територіальних громад Запорізької області будемо застосовувати бюджетні коефіцієнти, запропоновані Р. Б. Поляком. При проведенні аналізу пропонується використовувати показник “мінімальних бюджетних витрат”, під якими розуміють “кошти, передбачені в бюджеті для фінансування конституційно гарантованих заходів з життєзабезпечення населення” [13, с. 139]. Однак використати цей показник у розрахунках неможливо, оскільки мінімальні витрати настільки незначні, що їх не вистачає для покриття навіть

мінімальних потреб життєзабезпечення. Крім того, відсутність обґрунтованої державної політики щодо соціальних стандартів викликає труднощі при формуванні бюджетів, що, в свою чергу, збільшує напруженість у міжбюджетних відносинах.

Аналіз стійкості бюджетів можливо провести на основі таких коефіцієнтів:

а) коефіцієнт співвідношення регулюючих та власних доходів, що показує, у скільки разів регулюючі доходи перевищують власні доходи територіального утворення, розраховується за формулою:

$$K_{pc} = \frac{D_p}{D_c}, \quad (1)$$

де K_{pc} – коефіцієнт співвідношення регулюючих і власних доходів;

D_p – регулюючі доходи;

D_c – власні доходи;

б) коефіцієнт автономії, який показує частку власних доходів територіального утворення в загальному обсязі бюджетних доходів і розраховується за формулою:

$$K_a = \frac{D_c}{D}, \quad (2)$$

де K_a – коефіцієнт автономії;

D_c – власні доходи;

D – загальна сума доходів територіального утворення;

в) коефіцієнт забезпеченості витрат власними доходами, що показує можливість органів місцевого самоврядування фінансувати покладені на них витратні зобов'язання виходячи з власних зусиль, розраховується наступним чином:

$$K_{op} = \frac{D_c}{P}, \quad (3)$$

де K_{op} – коефіцієнт забезпеченості витрат власними доходами;

D_c – власні доходи;

P – загальна сума витрат територіального утворення;

г) коефіцієнт бюджетного покриття, який свідчить про те, у якій мірі бюджетні видатки покриваються доходами. Використовуючи даний показник, можливо виділити громади-донори ($K_n > 1$) і громади-реципієнти ($K_n < 1$). Даний коефіцієнт розраховується за наступною формулою:

$$K_n = \frac{D}{P}, \quad (4)$$

де K_n – коефіцієнт бюджетного покриття;

D – загальна сума доходів територіального утворення;

P – загальна сума витрат територіального утворення;

д) коефіцієнт бюджетної заборгованості, який показує рівень заборгованості бюджету громади на дату складання звіту про його виконання. За величиною коефіцієнта бюджетної заборгованості можливо зробити висновок про те, яка частина витрат бюджету не відшкодовується його доходами. Розрахунок коефіцієнта заборгованості може проводитись кількома способами. В якості показника заборгованості може розглядатися дефіцит місцевого бюджету як різниця між усіма

доходами територіального утворення та витратами, або між витратами і власними доходами утворень, або як різниця між власними і регулюючими доходами і витратами. В якості показника заборгованості ми розглядаємо різницю між власними і регулюючими доходами територіального утворення і його витратами, який характеризує, наскільки об'єднана територіальна громада забезпечена доходами без урахування фінансової допомоги для реалізації покладених на неї повноважень. Якщо дефіцит бюджету $Z < 0$, то K_z приймається рівним нулю. Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{bz} = \frac{Z}{P}, \quad (5)$$

де K_{bz} – коефіцієнт бюджетної заборгованості;

Z – дефіцит бюджету;

P – загальна сума витрат територіального утворення;

д) коефіцієнт бюджетної результативності, що розраховується за формулою:

$$K_{br} = \frac{D}{Ч}, \quad (6)$$

де K_{br} – коефіцієнт бюджетної результативності;

D – загальна сума доходів територіального утворення;

$Ч$ – чисельність населення, яке проживає на території об'єднаної територіальної громади;

е) коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення, який показує рівень витрат на одного жителя і розраховується за наступною формулою:

$$K_{bo} = \frac{P}{Ч}, \quad (7)$$

де K_{bo} – коефіцієнт бюджетної результативності;

P – загальна сума витрат територіального утворення;

$Ч$ – чисельність населення, яке проживає на території об'єднаної територіальної громади.

Розрахунок бюджетних коефіцієнтів для об'єднаних територіальних громад Запорізької області представлено у таблиці 1.

Розрахований для об'єднаних територіальних громад коефіцієнт співвідношення регулюючих і власних доходів показує, що в доходах більшості територіальних утворень домінують власні доходи над регулюючими, для яких цей показник є меншим одиниці. Громади, для яких цей показник дорівнює нулю, є абсолютно самодостатніми і мають профіцитні бюджети: Малотокмачанська сільська громада, Остриківська сільська громада, Берестівська сільська громада, Преображенська сільська громада. Найбільш дотаційним територіальним утворенням за обсягом власних доходів серед територіальних утворень є Таврійська сільська громада, для якої обсяг регульованих доходів у 2,23 разу перевищує власні доходи. Позитивні тенденції демонструє Великобілозерська сільська громада, яка має показник співвідношення регулюючих і власних доходів лише 0,0064, що свідчить про високий рівень власних доходів. Більшість територіальних громад мають середній рівень забезпечення власними коштами (від 0,0047 до 0,0060).

Таблиця 1

**Бюджетні коефіцієнти об'єднаних територіальних громад Запорізької області,
2016 р.**

Громада	коефіцієнт співвідношення регулюючих та власних	коефіцієнт автономії	коефіцієнт забезпеченості витрат власними доходами	коефіцієнт бюджетного покриття	коефіцієнт бюджетної заборгованості	коефіцієнт бюджетної результативності	коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення
	<i>Крс</i>	<i>Ка</i>	<i>Кор</i>	<i>Кп</i>	<i>Кбз</i>	<i>Кбр</i>	<i>Кбо</i>
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Берестівська сільська	0,0000	1,0000	1,0215	1,0215	0,0000	0,0050	0,0049
2. Біленьківська сільська	1,6871	0,3722	0,3722	1,0000	0,6278	0,0043	0,0043
3. Великобілозерська сільська	0,0064	0,9936	0,4003	0,4029	0,5997	0,0031	0,0077
4. Веселівська селищна	0,1292	0,8856	0,7912	0,8934	0,2088	0,0057	0,0063
5. Водянська сільська	0,9455	0,5140	0,5392	1,0490	0,4608	0,0009	0,0009
6. Воскресенська сільська	0,5594	0,6413	0,3983	0,6212	0,6017	0,0039	0,0063
7. Гірсівська сільська	0,7290	0,5784	0,5271	0,9113	0,4729	0,0072	0,0078
8. Гуляйпільська міська	0,5825	0,6319	0,6828	1,0805	0,3172	0,0068	0,0062
9. Долинська сільська	0,5177	0,6589	0,6848	1,0394	0,3152	0,0059	0,0057
10. Кам'янсько-Дніпровська міська	0,6195	0,6175	0,5373	0,8702	0,4627	0,0008	0,0009
11. Комиш-Зорянська селищна	0,0256	0,9750	0,3421	0,3509	0,6579	0,0025	0,0071
12. Комишуваська селищна	0,7143	0,5833	0,1928	0,3305	0,8072	0,0015	0,0044
13. Малотокмачанська сільська	0,0000	1,0000	1,0570	1,0570	0,0000	0,0053	0,0050
14. Оріхівська міська	0,0179	0,9825	0,9722	0,9896	0,0278	0,0015	0,0015
15. Осипенківська сільська	0,3902	0,7193	0,4976	0,6917	0,5024	0,0036	0,0053
16. Остриківська сільська	0,0000	1,0000	1,1443	1,1443	0,0000	0,0054	0,0047
17. Павлівська сільська	0,6410	0,6094	0,6094	1,0000	0,3906	0,0017	0,0017
18. Преображенська сільська	0,0000	1,0000	1,1236	1,1236	0,0000	0,0052	0,0047
19. Приморська міська	0,8929	0,5283	0,5283	1,0000	0,4717	0,0047	0,0047
20. Смирновська сільська	1,2308	0,4483	0,1919	0,4280	0,8081	0,0030	0,0070
21. Таврійська сільська	2,2308	0,3095	0,3095	1,0000	0,6905	0,0037	0,0037
22. Чернігівська селищна	0,9118	0,5231	0,5231	1,0000	0,4769	0,0060	0,0060

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
23. Широківська сільська	0,5000	0,6667	0,5469	0,8203	0,4531	0,0019	0,0023

Джерело: розраховано авторами на основі [13-14]

Підтвердженням вищезазначеного є результати розрахунку коефіцієнта автономії. Ті територіальні утворення, які мають профіцитні бюджети, є абсолютно автономними. Значення цього показника для більшості об'єднаних територіальних громад коливається від 0,3095 у Таврійській сільській громаді до 0,9936 у Великобілозерській сільській громаді. Серед об'єднаних територіальних громад чотири з них мають цей показник вище 0,8-0,9 (17 %), 8 територіальних утворень – 0,6-0,7 (36 %), інші – 0,5 та нижче. Це свідчить про те, що 52 % об'єднаних територіальних громад є умовно автономними, інші 48 % мають високий рівень залежності від бюджетів вищих рівнів.

Здатність територіальних утворень фінансувати покладені на них витратні зобов'язання за рахунок власних джерел доходів характеризує коефіцієнт забезпеченості витрат власними доходами. Аналіз значень цього коефіцієнта свідчить про те, що лише незначна частина територіальних утворень може покривати свої витрати за рахунок власних доходів. До них належать Малотокмачанська сільська громада, Остриківська сільська громада, Берестівська сільська громада, Преображенська сільська громада. Зміна цього коефіцієнта у вищезазначених територіальних утвореннях коливається від 2% до 14 %. Більшість територіальних утворень не здатні фінансувати витрати за рахунок своїх власних доходів.

Коефіцієнт бюджетного покриття показує ступінь покриття бюджетних витрат загальною сумою доходів місцевого бюджету. Значення цього показника повинно наближатися до одиниці. У майже 50% територіальних громад досягається таке значення. Це є наслідком того, що видатки покриваються доходами з урахуванням коштів з бюджету вищого рівня (у вигляді фінансової допомоги і регулюючих доходів).

Коефіцієнт бюджетної заборгованості загалом у об'єднаних територіальних громадах характеризується тим, що чим нижчий цей показник, тим вища ефективність бюджету. Так у Остриківській, Берестівській, Преображенській сільських громадах цей коефіцієнт дорівнює нулю, що свідчить про збалансованість даного бюджету.

Доходи на душу населення аналізуються за допомогою коефіцієнта бюджетної результативності. Чим вище цей показник, тим ефективніше управління об'єднаною територіальною громадою.

Об'єднані територіальні громади Запорізької області значно відрізняються за показником рівня доходу на душу населення, значення якого коливається в межах від 800 грн до 6800 грн, що говорить про значний рівень диференціації територіальних утворень.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості характеризує рівень бюджетних видатків на одного жителя. За показником бюджетної забезпеченості територіальні утворення також значно відрізняються одне від одного.

Для визначення типу стійкості бюджетів використовуємо критерії, представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Критерії визначення типу стійкості бюджетів

Критерії	Типи стійкості бюджету			
	абсолютно стійкий	нормальний	нестійкий	кризовий
Дс/Д, %	більше 60	от 31 до 60	от 11 до 30	до 10
Др/Д, %	до 45	от 46 до 61	от 62 до 85	більше 85
З/Р, %	до 20	от 21 до 35	от 36 до 56	більше 56

Примітка: Дс – власні доходи; Др – регулюючі доходи; З – дефіцит бюджету; Р – загальна сума витрат територіального утворення

Розрахуємо значення відносних показників для об'єднаних територіальних громад Запорізької області за формулою та зведемо дані у таблицю 3.

Таблиця 3

Відносні показники об'єднаних територіальних громад Запорізької області

Громада	Відносні показники		
	Дс/Д	Др/Д	З/Р
1. Берестівська сільська	100,00	0,00	0,00
2. Біленьківська сільська	37,22	62,78	62,78
3. Великобілозерська сільська	99,36	0,64	59,97
4. Веселівська селищна	88,56	11,44	20,88
5. Водянська сільська	51,40	48,60	46,08
6. Воскресенська сільська	64,13	35,87	60,17
7. Гірсівська сільська	57,84	42,16	47,29
8. Гуляйпільська міська	63,19	36,81	31,72
9. Долинська сільська	65,89	34,11	31,52
10. Кам'янсько-Дніпровська міська	61,75	38,25	46,27
11. Комиш-Зорянська селищна	97,50	2,50	65,79
12. Комишуваська селищна	58,33	41,67	80,72
13. Малотокмачанська сільська	100,00	0,00	0,00
14. Орхівська міська	98,25	1,75	2,78
15. Осипенківська сільська	71,93	28,07	50,24
16. Остриківська сільська	100,00	0,00	0,00
17. Павлівська сільська	60,94	39,06	39,06
18. Преображенська сільська	100,00	0,00	0,00
19. Приморська міська	52,83	47,17	47,17
20. Смирновська сільська	44,83	55,17	80,81
21. Таврійська сільська	30,95	69,05	69,05
22. Чернігівська селищна	52,31	47,69	47,69
23. Широківська сільська	66,67	33,33	45,31

Джерело: розраховано авторами на основі [13-14]

Визначимо тип стійкості бюджетів об'єднаних територіальних утворень у відповідності із запропонованими вище критеріями (табл. 4).

Таблиця 4

Ранжування територіальних громад за типом стійкості бюджету

Громада	Відносні показники		
	Дс/Д	Др/Д	З/Р
1. Берестівська сільська	АС		
2. Біленьківська сільська	Н	НС	К
3. Великобілозерська сільська	АС	АС	К
4. Веселівська селищна	АС	АС	АС
5. Водянська сільська	Н	Н	НС
6. Воскресенська сільська	АС	АС	К
7. Гірсівська сільська	Н	АС	НС
8. Гуляйпільська міська	АС	АС	Н
9. Долинська сільська	АС	АС	Н
10. Кам'янсько-Дніпровська міська	АС	АС	НС
11. Комиш-Зорянська селищна	АС	АС	К
12. Комишуваська селищна	Н	АС	К
13. Малотокмачанська сільська	АС		
14. Оріхівська міська	АС		
15. Осипенківська сільська	АС	АС	НС
16. Остриківська сільська	АС		
17. Павлівська сільська	АС	АС	НС
18. Преображенська сільська	АС		
19. Приморська міська	Н	Н	НС
20. Смирновська сільська	Н	Н	К
21. Таврійська сільська	Н	НС	К
22. Чернігівська селищна	Н	НС	НС
23. Широківська сільська	АС	АС	НС

*Примітка: АС-абсолютно стійкий; Н-нормальний; НС-нестійкий; К-кризовий
Джерело: сформовано авторами на основі [13-14]*

Аналіз типів стійкості об'єднаних територіальних громад за обраними критеріальними ознаками дозволив визначити рівень стійкості бюджетів територіальних утворень Запорізької області. На основі проведеного аналізу слід підсумувати, що для абсолютної більшості територіальних громад кризовий стан спостерігається за відносним показником співвідношення дефіциту бюджету та витрат. Тобто вкрай необхідним є збільшення частки власних доходів у структурі бюджетів і зменшення дефіцитності. Це є можливим за рахунок підвищення ефективності використання трудових ресурсів: збільшення рівня зайнятості, оплати праці, адже значну частку у структурі доходів складають саме податки з доходів фізичних осіб.

Загалом результати дослідження свідчать про недостатній рівень самостійності територіальних утворень Запорізької області, про високий ступінь їх залежності від коштів бюджетів вищих рівнів.

Ефективність фінансової політики в частині організації міжбюджетних відносин з позицій їх вирівнювання потребує додаткової бюджетної забезпеченості територіальних утворень і зниження диференціації рівнів їх соціально-економічного розвитку. Вплив бюджетного регулювання на доходи бюджетів громад можливо оцінити за допомогою аналізу статистичних показників, які дозволяють зіставити значення та порівняти їх за окремими об'єднаними територіальними громадами, а також визначити рівномірність розподілу у бюджетах громад.

Для оцінки концентрації ресурсів з метою вирівнювання рівнів бюджетної забезпеченості та соціально-економічного розвитку територіальних утворень використовується порівняння характеристик неоднорідності до і після надходження коштів з бюджету вищого рівня.

У якості характеристик неоднорідної сукупності можливо використовувати показники розкиду, такі як розмах асиметрії, розсіювання, ексцес розсіювання, стандартне відхилення і коефіцієнт варіації. Розмах асиметрії (W) характеризує асиметрію через відношення максимального до мінімального значення показника за територіальними утвореннями Запорізької області. Для його розрахунку використовується формула [13]:

$$W = \frac{X_{\max}}{X_{\min}}, \quad (8)$$

де X_{\max} – максимальний показник;

X_{\min} – мінімальний показник.

Індикатор розсіювання (S) територіальних утворень розраховується за наступною формулою:

$$S = \sum |X_a - X_i| \times N, \quad (9)$$

де X_a – середнє значення показника за територіальними утворенням області;

X_i – значення показника для i -го територіального утворення ;

N – кількість територіальних утворень.

Ексцес розсіювання (E) використовується для характеристики форми розсіювання територіальних утворень і розраховується за формулою:

$$E = \frac{X_a}{X}, \quad (10)$$

де X_a – середнє значення показника за територіальними утворенням області;

X – медіана, тобто значення показника для територіального утворення, що займає середнє положення між рівним числом утворень, які мають, з одного боку, незначні, а з іншого боку, більші значення цього показника. Якщо число утворень є парним, то X розраховується як середнє арифметичне значень показників двох сусідніх територіальних утворень, що займають середнє положення.

Для розрахунку стандартного відхилення (M) використовується формула:

$$M = \left[(1/N) \times \sum (X_i - X_a)^2 \right]^{1/2}, \quad (11)$$

де N – кількість територіальних утворень;

X_i – значення показника для i -го територіального утворення;

X_a – середнє значення показника за територіальними утвореннями області.

Коефіцієнт варіації (V) є відношенням стандартного відхилення до середнього значення доходів бюджетів територіальних утворень, виражене у відсотках, і розраховується:

$$V = \frac{M}{X_a} \times 100\%, \quad (12)$$

де M – стандартне відхилення;

X_a – середнє значення доходів бюджетів.

Із зростанням однорідності вибірки показники розсіювання повинні зменшуватися.

За допомогою статистичних методів проведемо оцінювання власних доходів, доходів із бюджетів вищих рівнів та доходів загалом на душу населення для територіальних утворень Запорізької області. Результати аналізу представлені в таблиці 5.

Таблиця 5

Показники неоднорідності рівня бюджетних доходів на душу населення об'єднаних територіальних громад Запорізької області, 2016 р.

Показники	Статистичні показники				
	Розмах, асиметрія, разів	Розсіювання, грн.	Ексцес розсіювання, разів	Стандартне відхилення, грн.	Коефіцієнт варіації, %
Власні доходи	11,5	2843546,3	1,11	1686,28	111
Регульовані доходи	-	1180170,5	1,69	1086,36	169
Доходи, всього	8,7	3674239,8	0,99	1916,83	99

Джерело: розраховано авторами на основі [13-14]

Найбільший рівень розсіювання між об'єднаними територіальними громадами спостерігається за загальними доходами на душу населення, а найменший – за регульованими доходами. Для регульованих доходів спостерігається найбільше значення коефіцієнта варіації – 169, що свідчить про неоднорідність розподілу регульованих доходів між об'єднаними територіальними громадами.

Ексцес розсіювання за показниками власних доходів та регульованих доходів перевищує 1. Це свідчить про те, що половина територіальних громад з меншими значеннями цих показників є більш близькими між собою, ніж інша половина територіальних утворень. Протилежна ситуація спостерігається з загальним рівнем доходів, для якого ексцес розсіювання 0,99 менше одиниці.

Розрахунок і аналіз стандартного відхилення показує, що найбільше його значення за показником загального рівня доходів та власних доходів, свідчить про значну диференціацію між територіальними громадами щодо наявності власних коштів. Це підтверджується значенням асиметрії, яке становить 11,5 для показника власних доходів територіальних утворень.

Таким чином, для об'єднаних територіальних громад задля збалансування бюджету першочерговим завданням є збільшення власних доходів. Для підтвердження залежності загального рівня доходів від обсягу власних доходів побудуємо просту лінійну регресійну модель.

Модель залежності загального рівня доходів від обсягу власних доходів має вид:

$$Y = -0,54 + 1,49X, \quad (13)$$

де Y – загальний рівень доходу громади (регресант);

X – власні доходи громади (регресор).

Модель показує пряму залежність між загальним рівнем доходів і власними доходами територіальних утворень і має достатньо високий показник кореляції $R^2 = 0,86$.

Ця модель дозволяє визначити рівень власних доходів за умови досягнення збалансованого бюджету, якщо доходи дорівнюють витратам об'єднаної територіальної громади (табл. 6).

Таблиця 6

Рівень власних доходів за умови досягнення збалансованого бюджету

Громада	Витрати (доходи), млн грн	Власні доходи за моделлю, млн грн	Власні доходи фактичні, млн грн	Відхилення (+/-) фактичні доходи мінус доходи за моделлю, млн грн
1. Берестівська сільська	23,3	16,0	23,8	7,8
2. Біленьківська сільська	39,5	26,9	14,7	-12,2
3. Великобілозерська сільська	61,2	41,4	24,5	-16,9
4. Веселівська селищна	68,5	46,3	54,2	7,9
5. Водянська сільська	10,2	7,2	5,5	-1,7
6. Воскресенська сільська	35,9	24,5	14,3	-10,2
7. Гірсівська сільська	20,3	14,0	10,7	-3,3
8. Гуляйпільська міська	105,6	71,2	72,1	0,9
9. Долинська сільська	33	22,5	22,6	0,1
10. Кам'янсько-Дніпровська міська	21,03	14,5	11,3	-3,2
11. Комиш-Зорянська селищна	45,6	31,0	15,6	-15,4
12. Комишуваська селищна	58,1	39,4	11,2	-28,2
13. Малотокмачанська сільська	15,8	11,0	16,7	5,7
14. Оріхівська міська	28,8	19,7	28	8,3
15. Осипенківська сільська	41,2	28,0	20,5	-7,5
16. Остриківська сільська	13,895	9,7	15,9	6,2
17. Павлівська сільська	6,4	4,7	3,9	-0,8
18. Преображенська сільська	27,5	18,8	30,9	12,1
19. Приморська міська	68,9	46,6	36,4	-10,2
20. Смирновська сільська	27,1	18,6	5,2	-13,4
21. Таврійська сільська	16,8	11,6	5,2	-6,4
22. Чернігівська селищна	101,9	68,8	53,3	-15,5
23. Широківська сільська	25,6	17,5	14	-3,5

Джерело: розраховано авторами на основі [13-14]

Аналіз таблиці 6 свідчать про те, що більшість об'єднаних територіальних громад не забезпечують витрати за рахунок власних доходів – 16 (70 %), і лише сім (30 %) за рахунок власних коштів забезпечують свої витрати.

З метою доповнення отриманих результатів додатково проаналізуємо показники територіальних утворень області за допомогою коефіцієнтів кореляції, які виявляють взаємозв'язок між двома наборами показників і оцінити його. Результати аналізу наведені в таблиці 7.

На основі кореляційного аналізу показників бюджетів об'єднаних територіальних громад Запорізької області можливо підсумувати: зростання доходів найбільше залежить від зростання власних доходів (коефіцієнт кореляції 0,93),

залежність витрат і доходів (коефіцієнт кореляції 0,89), залежність витрат від зростання власних доходів (коефіцієнт кореляції 0,84), найменша залежність власних доходів від регульованих доходів (коефіцієнт кореляції 0,63).

Таблиця 7

Кореляційна матриця залежності основних показників бюджетів територіальних утворень Запорізької області (коефіцієнти кореляції), 2016 р.

Показники	Всього доходів, млн грн	Витрати, млн грн	Власні доходи, млн грн	Регульовані доходи, млн. грн
1 Всього доходів, млн грн	1			
2 Витрати, млн грн	0,89	1		
3 Власні доходи, млн грн	0,93	0,84	1	
4 Регульовані доходи, млн грн	0,88	0,77	0,63	1

Оцінювання бюджетів об'єднаних територіальних громад за допомогою регресійного аналізу довело необхідність бюджетного регулювання для збільшення власних доходів територіальних утворень. Враховуючи, що значна частка доходів формується за рахунок податків фізичних осіб, то вкрай необхідним є збільшення кількості трудових ресурсів, їх ефективне використання за рахунок створення нових робочих місць і вдосконалення економічної структури за показником зайнятості. Територіальним громадам необхідно надати таку модель бюджетів, щоб перетворювати із дотаційних у самодостатності за рахунок збільшення власних доходів, а не за рахунок підвищення рівня допомоги з бюджетів вищих рівнів.

Висновки. Враховуючи загострення кризових явищ як на світовому, так і на національному рівнях, визначено в якості пріоритетного завдання необхідність удосконалення формування організаційного та фінансового забезпечення розвитку людських ресурсів. Доведено, що зазначені проблеми проектуються на такі важливі індикатори соціально-економічного розвитку, як: рівень та якість життя населення, диференціація умов розвитку, зниження рівня добробуту, значна диспропорційність та нерівномірність розподілу доходів, невідповідність національних стандартів життя міжнародному рівню та мінімальним критеріям. Обґрунтовано неможливість максимальної реалізації потенціалу людських ресурсів внаслідок обмежених можливостей щодо задоволення першочергових потреб та потреб більш високого ступеня. Можливості національної економіки щодо забезпечення повноцінного розвитку людських ресурсів є недостатніми, що визначає об'єднані територіальні громади як стабілізатор та осередок реалізації прагнень або бажань індивіда чи групи людей у товарах та послугах, тобто зростання рівня життя як пріоритет, котрий визначений національною економікою в умовах активізації процесів децентралізації.

Список використаних джерел

1. Амоша О.І. Концепція інноваційного розвитку регіону. Донецьк : Ін-т екон. пром-ті НАДУ, 2002. 172 с.
2. Мельник Л.Г. Економіка розвитку : монографія. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. 662 с.

3. Молодожен Ю.Б. Планування розвитку територій : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2010. 284 с.
4. Umanets T.V., Sorgovytska Y.G. The role of state regulation in formation of the copable territorial communities. Economics,management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. Les Editions L'Originale, Paris, France, 2016. 484 p. P. 73-78.
5. Осадчук С.В. Механізми забезпечення бюджетної стабільності на регіональному рівні: державно-управлінський аспект : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 [Електронний ресурс]. Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Одеса, 2007. 20 с.
6. Макаренко Л.М. Забезпечення регіонального розвитку в системі міжбюджетних відносин України : автореф. дис... на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.00.05 [Електронний ресурс]; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. К., 2007. 21 с.
7. Шаталова Л.С. Формування механізму забезпечення економічної самодостатності регіонів : автореф. дис... на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.00.05 [Електронний ресурс]; НАН України, ІПРЕЕД. О., 2016. 21 с.
8. Community Development as a Process / edited by Lee J. Cary. University of Missouri Press, 1983. 224 p.
9. Green G.P., Haines A. Asset building and community development. SAGE, 2007. 320 p.
10. An introduction to community development / ed. by Rh. Phillips, R. H. Pittman. NY: Routledge, 2009. 363 p.
11. Ledwith M., Campling Jo. Community development: A critical approach. The Policy Press, 2005. 196 p.
12. Community Economic Development: Building for Social Change / edited by E. Shragge, M. Toye. Cape Breton University Press, 2006. 306 p.
13. Інвестиційний потенціал об'єднаних територіальних громад Запорізької області. URL: <http://investment.zoda.gov.ua/Communities>.
14. Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://decentralization.gov.ua/gromada/416>.
15. Прикладной бюджетный анализ: методика и подходы / Под ред. В.А. Бескровной СПб.: Норма. 2002. 272 с.

References

1. Amosha, O.I. (2002). *Kontseptsiia innovatsiinoho rozvytku rehionu [Concept of innovative development of the region]*. Donetsk : In-t ekon. prom-ti NADU [in Ukrainian].
2. Melnyk, L.H. (2006). *Ekonomyka razvytyia [Economy Development]*. Sumy: YTD Unyversytetskaia knyha [in Ukrainian].
3. Molodozhen, Yu.B. (2010). *Planuvannia rozvytku terytorij [Planning of Territory Development]*. Odessa : ORIDU NADU [in Ukrainian].
4. Umanets, T.V. (2016). The role of state regulation in formation of the copable territorial communities Economics,management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. – Les Editions LOriginal France.
5. Osadchuk, S.V. (2007). Mekhanizmy zabezpechennia biudzhetnoi stabil'nosti na rehional'nomu rivni: derzhavno-upravlins'kyj aspekt [Mechanisms for ensuring budgetary stability at the regional level: the state-management aspect: author's abstract]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa [in Ukrainian].

6. Makarenko, L.M. (2007). Zabezpechennia rehionalnoho rozvytku v systemi mizhbiudzhethnykh vidnosyn Ukrainy [Provision of regional development in the system of inter-budgetary relations of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Shatalova, L.S. (2016). Formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi samodostatnosti rehioniv [Formation of the mechanism of providing economic self-sufficiency of the regions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. NAN Ukrainy, IPREED [in Ukrainian].
8. Lee J. Cary. (1983). *Community Development as a Process*. University of Missouri Press
9. Green, G.P. (2007). *Asset building and community development*. A. Haines. – SAGE.
10. Phillips, Rh. & Pittman, R. H. (2009). *An introduction to community NY*: Routledge.
11. Ledwith, M. (2005). *Community development: A critical approach* The Policy Press.
12. Shragge, E., & Toye M. (2006). *Community Economic Development: Building for Social*.
13. Prykladnoi biudzhethnyi analiz: metodyka y podkhody / Pod red. V.A. Beskrovnoi. SPb.: Norma. 2002. 272 p.
14. Ministerstvo regionalnogo rozvytku budivnytstva ta zhytlovo-komunalnogo gospodarstva Ukrainy. URL: <http://decentralization.gov.ua/gromada/416>.

ANNOTATION

DETERMINANTS OF THE SOCIAL EFFICIENCY OF REFORMS OF TRAINING HUMAN RESOURCES FOR THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

PEREVERZIEVA Anna,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate professor of International Economy,
Natural Resources and
Economics of International Tourism Department,
Zaporizhzhya National University
(Zaporizhzhya),

BOGUSLAVSKA Svitlana,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
and Economic Security,
Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky
(Cherkasy)

The article emphasizes the need for training human resources of the united territorial communities. The purpose of this study is to identify mechanisms for ensuring the social efficiency of reforming the development of human resources of territorial communities. On the basis of the study, it was determined that one of the most effective means is to ensure the sustainability of the budgets of the united territorial communities. As a tool for analyzing the sustainability of budgets, budget coefficients are used – indicators of the state of budgets, calculated as the ratio of absolute budget indicators. Based on the use of universal methodological tools, an objective assessment of the state of budgets was carried out, factors influencing its change were highlighted, which allowed identifying

the causes of negative phenomena in the budget sphere and determining effective measures to eliminate them. The state of the budgets of the united territorial communities was assessed using regression analysis; the need for budgetary regulation to increase their own incomes of territorial entities was proved. Thus, the necessity of building such a model of budgets of territorial communities is justified, which can turn them from subsidized to self-sufficient by increasing their own incomes, and not by increasing the level of assistance from higher-level budgets.

Key words: budget, human resources, sustainability, united territorial communities, self-sufficiency, subsidies, budgetary regulation.

Tab.: 7. Lit.: 14.

**АННОТАЦИЯ
ДЕТЕРМИНАНТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕФОРМ
ПОДГОТОВКИ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ ОБЪЕДИНЕННЫХ
ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН**

ПЕРЕВЕРЗЕВА Анна Васильевна,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры
международной экономики, природных ресурсов и
экономики международного туризма,
Запорожский национальный университет
(г. Запорожье),

БОГУСЛАВСКАЯ Светлана Ивановна,
кандидат экономических наук,
доцент, доцент кафедры менеджмента и экономической безопасности,
Черкасский национальный университет им. Б. Хмельницкого
(м. Черкассы)

В статье подчеркивается необходимость подготовки человеческих ресурсов объединенных территориальных общин. Целью данного исследования является определение механизмов обеспечения социальной эффективности реформирования развития человеческих ресурсов территориальных общин. На основе проведенного исследования определено, что одним из действенных средств является обеспечение устойчивости бюджетов объединенных территориальных общин. В качестве инструментария анализа устойчивости бюджетов использованы бюджетные коэффициенты – показатели состояния бюджетов, рассчитанные как отношение абсолютных бюджетных показателей друг к другу. На основе использования универсального методического инструментария осуществлена объективная оценка состояния бюджетов, выделены факторы влияния на его изменение, что позволило идентифицировать причины негативных явлений в бюджетной сфере и определить эффективные меры по их устранению. Осуществлена оценка состояния бюджетов объединенных территориальных общин с помощью регрессионного анализа, доказана необходимость бюджетного регулирования для увеличения собственных доходов территориальных образований. Таким образом, обоснована необходимость построения такой модели бюджетов территориальных общин, которая сможет превращать их из дотационных в самостоятельные за счет увеличения собственных доходов, а не за счет повышения уровня помощи из бюджетов вышестоящих уровней.

Ключевые слова: бюджет, человеческие ресурсы, устойчивость, объединенные территориальные общины, самодостаточность, дотационность, бюджетное регулирование.

Табл.: 7. Лит.: 14.

Відомості про авторів

ПЕРЕВЕРЗЄВА Анна Василівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму, Запорізький національний університет (69001, м. Запоріжжя, вул. Кронштадтська, 2а, 22, e-mail: pereverzeva@ukr.net).

БОГУСЛАВСЬКА Світлана Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (м. Черкаси).

PEREVERZIEVA Anna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of International Economy, Natural Resources and Economics of International Tourism Department, Zaporizhzhya National University (69001, Zaporizhzhya, 2a Kronshtadtska str., 22, e-mail: pereverzeva@ukr.net).

BOGUSLAVSKA Svitlana – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Economic Security, Cherkasy National University named after V. Khmelnytsky (Cherkasy).

ПЕРЕВЕРЗЕВА Анна Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики, природных ресурсов и экономики международного туризма, Запорожский национальный университет (69001, г. Запорожье, ул. Кронштадтская, 2а, 22, e-mail: pereverzeva@ukr.net).

БОГУСЛАВСКАЯ Светлана Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет им. Б. Хмельницкого (г. Черкассы).

